

Illyés Gyula (1902-1983)

Haza, a magasban

Jöhet idő, hogy emlékezni
bátrabb dolog lesz, mint tervezni –
bátrabb új hont a múlt időkben
fürkészni, mint a jövőben –?

Mi gondom! – áll az én hazám már,
védőbben minden magasságnál.
Csak nézelődöm, járok, élek,
fegyvert szereztem, bűv-igéket.

Már meg is osztom, ha elmondom,
milyen e biztos, titkos otthon.
Dörmögj, testvér, egy sor Petőfit,
köréd varázskör teremődik.

Ha új tatárhad, ha kufárhad
özönli el a tiszta tájat,
ha útaink megcsavarodnak,
mint giliszta, ha rátapodnak:

te mondd magadban, behunyt szemmel,
csak mondd a szókat, miktől egyszer
futó homokok, népek, házak
Magyarországgá összeálltak.

Dühöngő folyók kezeselek,
konok bércek – ezt ne felejtse,
ha megyünk büszke szájjal vissza,
mint várainkba, titkainkba.

Mert nem ijeszt, mi csak ijeszthet,
nem ölhet, mi csak ölne minket,
mormolj magadra varázsinget,
kiáltsd az éjbe Berzsenyinket.

Míg a szabad mezőkön jártál,
szedd össze, pajtás, amit láttál,
mit szívvel, ésszel zsákmányoltál,
vidám vitáknál, leányoknál.

Mint Noé a bárkába egykor,
hozz fajtát minden gondolatból,
ábrándok árvult szerepét is,
álmaid állatseregét is.

Lapuljanak bár ezredévig
némán, mint visszhang, ha nem kérdik,
szavaid annál meglepőbbet
dörögnek majd a kérdezőknek.

Figyelj hát és tanuld a példát,
a messzehangzóan is némát.
Karolva könyvem kebelemre,
nevetve nézek ellenemre.

Mert ha sehol is: otthon állok,
mert az a való, mit én látok,
akkor is, ha mint délibábot,
fordítva látom a világot.

Igy maradok meg hírvivőnek
őrzeni kincses temetőket.
Homlokon lőhetnek, ha tetszik,
mi ott fészkel, égbemenekszik.

*

Illyés Gyula: Bartók c. verse

„Hangzavart”? – Azt! Ha nekik az,
ami nekünk vigasz!
Azt! Földre hullt
pohár fölcsattanó
szitok-szavát, fűrész foga közé szorult
reszelő sikongató
jaját tanulja hegedű
s éneklő gége – ne legyen béke, ne legyen derű
a bearanyozott, a fennen
finom, elzárt zeneteremben,
míg nincs a jaj-sötét szívekben!

„Hangzavart”! Azt! Ha nekik az,
ami nekünk vigasz,
hogyan van, van lelke még
a „nép”-nek, él a „nép”
s hangot ad! Egymásra csikorított
vasnak s kőnek szitok-
változatait bár a zongora
s a torok fölhangolt húrjaira,
ha így adatik csak vallania
a létnek a maga zord igazát,
mert épp e „hangzavar”,
e pokolzajt zavaró harci jaj
kiált
harmóniát!

Mert éppen ez a jaj kiált
mennyi hazugul szép éneken át –
a sorshoz, hogy harmóniát,
rendet, igazit vagy belevész a világ;
belevész a világ, ha nem
nép szólal újra – fölségesen!

Szikár, szigorú zenész, hű magyar

(mint annyi társaid közt – „hírhedett”)
volt törvény abban, hogy éppen e nép
lelke mélyéből, ahová leszálltál,
hogy épp e mélység még szűk bányatorka
hangtölcsérén át küldted a sikolyt föl
a hideg-rideg óriás terembe,
melynek csillárjai a csillagok?

Bánatomat sérti, ki léha vigaszt
húz a fülembe;
anyánk a halott – a búcsúzó ne
kuplé-dal zengje;
hazák vesztek el – ki meri siratni
verkli futamokkal?
Van-e remény még emberi fajunkban? –
ha ez a gond s némán küzd már az ész,
te szólalj,
szigorú, szilaj, „agresszív” nagy zenész,
hogy – mégis! – okunk van
remélni s élni!

S jogunk van
– hisz halandók s életadók vagyunk –
mindazzal szembenézni,
mit elkerülni úgysem tudhatunk.

Mert növeli, ki elfödi a bajt.

Lehetett, de már nem lehet,
hogy befogott füllel és eltakart
szemmel tartsanak, ha pusztít a förgeteg
s majd szidjanak: nem segítettetek!

Te megbecsülsz azzal, hogy fölfeded,
mi neked fölfedetett,
a jót, a rosszat, az erényt, a bűnt –
te bennünket növesztel, azzal,
hogy mint egyenlőkkel beszélsz velünk.
Ez – ez vigasztal!
Beh más beszéd ez!
Emberi, nem hamis!
A joggal erőt ad a legzordabbhoz is:
a kétségbeeséshez.

Köszönet érte,
az erőért a győzelem-vevéshez

a poklon is.

Ím, a vég, mely előre visz.

Ím, a példa, hogy ki szépen kimondja

a rettenetet, azzal föl is oldja.

Ím, a nagy lélek válasza a létre

s a művésze, hogy megérte

poklot szenvednie.

Mert olyanokat éltünk meg, amire

ma sincs ige.

Picasso kétorrú hajadonai,

hatlábú ménjei

tudták volna csak eljajongani,

vágtatva kinyeríteni,

amit mi elviseltünk, emberek,

amit nem érthet, aki nem érte meg,

amire ma sincs szó s tán az nem is lehet már,

csak zene, zene, zene, olyan, mint a tietek,

példamutató nagy ikerpár,

zene csak, zene csak, zene,

a bányamély ős hevével tele,

a „nép jövő dalával” álmodó

s diadalára ápoló,

úgy szabadító, hogy a börtön

falát is földig romboló,

az ígért üdvért, itt e földön,

káromlással imádkozó,

oltárdöntéssel áldozó,

sebezve gyógyulást hozó,

jó meghallóit eleve

egy jobb világba emelő zene –

Dolgozz, jó orvos, ki nem andalítasz;

ki muzsikád ujjaival

tapintva lelkünk, mind oda tapintasz,

ahol a baj

s beh különös, beh üdvös írt adsz

azzal, hogy a jaj

síralmát, ami fakadna belőlünk,

de nem fakadhat, mi helyettünk

– kik szív-némaságra születtünk –

kizenged ideged húrjaival!

1955.

